

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΑΡΟΛΑ

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΕΜΠΤΗ 29 ΜΑΪΟΥ 2008
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Έτσι λοιπόν κάθε ειδικός αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και επιζητεί το μέσο και προτιμά αυτό, δηλαδή όχι το μέσο σε σχέση με το πράγμα, αλλά το μέσο σε σχέση με μας.
Εάν λοιπόν κάθε τέχνη εκπληρώνει σωστά το έργο της με αυτό τον τρόπο αποβλέποντας προς το μέσον και κατευθύνοντας τα έργα της σ' αυτό [γι αυτό συνηθίζουν να λένε στο τέλος για τα τέλεια έργα ότι δεν είναι δυνατό ούτε να αφαιρέσουμε ούτε να προσθέσουμε τίποτε, γιατί η υπερβολή και η έλλειψη φθείρουν την τελειότητα, ενώ η μεσότητα τη διασώζει και οι καλοί τεχνίτες, όπως λέμε, εργάζονται αποβλέποντας σ' αυτό] και αν η αρετή είναι ακριβέστερη και ανώτερη από κάθε τέχνη, όπως ακριβώς και η φύση, θα μπορούσε να έχει για στόχο της το μέσο.
Και εννοώ την ηθική αρετή γιατί αυτή έχει σχέση με τα πάθη (ή τα συναισθήματα) και τις πράξεις και σε αυτά υπάρχει υπερβολή και έλλειψη και το μέσο.

B1.

Ο Αριστοτέλης πριν προχωρήσει στον προσδιορισμό της αρετής ως μεσότητας, αναφέρεται στην ίδια τη μεσότητα και τη διακρίνει σε δύο είδη: από τη μια μεριά είναι η μεσότητα που λαμβάνεται με μέτρο τα ίδια τα πράγματα («κατ'αυτό τὸ πρᾶγμα») και από την άλλη μεριά η μεσότητα που λαμβάνεται με μέτρο τον εαυτό μας («πρὸς ἡμᾶς»). Παρατηρείται ὅτι ο αρχαίος φιλόσοφος στο πλαίσιο των επιστημονικών του ενασχολήσεων βρίσκεται συχνά στην ανάγκη να χρησιμοποιήσει νέους όρους, όπως γίνεται και στο συγκεκριμένο κείμενο με τους όρους «κατ' αυτό τὸ πρᾶγμα», αποδίδοντας έτσι το σύγχρονο ὄρο «αντικειμενικά» και με τον ὄρο («πρὸς ἡμᾶς»), αποδίδοντας το σύγχρονο ὄρο «υποκειμενικά».
Τα δύο παραπάνω είδη μεσότητας χαρακτηρίζονται από τα εξής στοιχεία: αρχικά, το μέσο που λαμβάνεται με αντικειμενικά κριτήρια είναι αυτό που απέχει εξίσου από τα δύο άκρα, είναι ένα και το ίδιο για όλους και λαμβάνεται σύμφωνα με τη διδασκαλία της αριθμητικής («Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος..... πᾶσιν», «τοῦτο δὲ μέσον ἀναλογίαν»).

Ο Αριστοτέλης ως εμπειρικός φιλόσοφος, παραθέτει και παράδειγμα για να κάνει καλύτερα αντιληπτό το μέσο με αντικειμενικά κριτήρια. Έτσι, στη σειρά των αριθμῶν 2, 3, 4,..... 10 τα δύο άκρα είναι το 2 (λίγο) και το 10 (πολύ), ενώ το μέσο είναι το 6, γιατί βρίσκεται σε ἴση ἀπόσταση και ἀπὸ το 2 (4 μονάδες) και ἀπὸ το 10 (4 μονάδες). Αυτό ἄλλωστε διδάσκει και η αριθμητική («Οἷον εἰ τὰ δέκα ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν»).

Αντίθετα το μέσο με αντικειμενικά κριτήρια, είναι αυτό που ούτε είναι πάρα πολύ ούτε είναι πολύ λίγο («πρὸς ἡμᾶς δε ἐλλείπει»), δεν είναι ένα

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΑΡΟΛΑ

ούτε το ίδιο για όλους («τοῦτο δ' οὐχ ἓν πᾶσιν») και ασφαλώς δε λαμβάνεται σύμφωνα με τη διδασκαλία της αριθμητικής.

Το παράδειγμα που τεκμηριώνει την παραπάνω άποψη του Αριστοτέλη λαμβάνεται από το χώρο του αθλητισμού. Αν υποθέσουμε ότι η προηγούμενη σειρά αριθμών αντιστοιχεί σε μερίδες φαγητού, όπου οι 10 μερίδες είναι πολύ για κάποιους αθλητές και οι 2 λίγο, ο προπονητής τους δεν μπορεί να ορίσει για όλους ως κανονική δόση φαγητού 6 μερίδες, γιατί πιθανόν για κάποιο αθλητή οι 6 μερίδες να είναι πολύ, ενώ για κάποιον άλλο λίγο. Για παράδειγμα, για το Μίλωνα, το μεγάλο αθλητή και πολυφαγά, θα είναι λίγο, ενώ για κάποιον που μόλις άρχισε να γυμνάζεται πολύ («οὐ γάρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν των γυμνασίων πολύ»). Το ίδιο συμβαίνει και σε άλλα αθλήματα (στο τρέξιμο, στην πάλη) («Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου και πάλης») και γενικά σε άλλες περιπτώσεις της καθημερινής μας ζωής. Γι' αυτό λοιπόν απαιτείται κάθε ειδικός («ἐπιστήμων») να αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και να επιλέγει το μέσο το μέσο όμως που προσδιορίζεται με υποκειμενικά κριτήρια και όχι με αντικειμενικά, αφού όλοι οι άνθρωποι δεν είναι ίδιοι μεταξύ τους, ούτε οι ανάγκες τους ούτε οι συνθήκες ζωής τους είναι πανομοιότυπες. («Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς»).

B. 2.

Αφού προηγουμένως ο Αριστοτέλης προσδιόρισε τη μεσότητα με υποκειμενικά (πρὸς ἡμᾶς) και αντικειμενικά κριτήρια (κάτ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα) και τη συνέδεσε με την αρετή, στη συνέχεια αναπτύσσει τις σκέψεις του σχετικά με τη μεσότητα στις τέχνες, για να κατανοήσουμε τη μεσότητα και στην αρετή, αφού, όπως στις τέχνες έτσι και στην αρετή, ο στόχος είναι το μέσο.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη κάθε επιστήμη (τέχνη) επικεντρώνει όλη την προσπάθεια στο να επιτελεῖ σωστά το έργο της (εὖ ἐπιτελεῖ) και αυτό το υλοποιεῖ όταν αποβλέπει στο μέσο και κατευθύνει σ'αυτό τα έργα της (πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα). Εδώ ο όρος «επιστήμη» ταυτίζεται με τον όρο «τέχνη», την τεχνική δηλαδή δεξιότητα ή εργασία. Προχωρώντας στο συλλογισμό του, συγκρίνει την επιστήμη (τέχνη) με τη φύση και την αρετή, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, αφού η τέχνη επιδιώκει το μέσον, το ίδιο συμβαίνει και με την αρετή. Κάνοντας μια προσέγγιση των όρων τέχνη - αρετή - φύση, διαπιστώνεται ένα κοινό τους γνώρισμα: και οι τρεις έχουν τη δυνατότητα να μορφοποιούν το αντικείμενο τους και να το τελειοποιούν. Οι διαφορές τους έγκειται στο εξής:

A) η τέχνη μορφοποιεῖ την ύλη

B) η αρετή δίνει μορφή στην προσωπικότητα του ανθρώπου και επομένως είναι ανώτερη από την τέχνη (μορφοποιεῖ στην ουσία του τον άνθρωπο).

Γ) και η φύση είναι ανώτερη από την τέχνη, αφού τελειοποιεῖ τα φυσικά όντα, ενώ η τέχνη τα άψυχα. Άλλωστε η τέχνη μιμείται τη φύση και τα όντα της φύσης είναι τελειότερα από κάθε έργο τέχνης, γιατί κάθε φυσικό ον από τη στιγμή που γεννιέται οδηγείται - ανεξάρτητα από τη θέληση του - στο «τέλος», στην τελείωση (ολοκλήρωση), ενώ ένα έργο τέχνης είναι

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΑΡΟΛΑ

δημιούργημα του ανθρώπου ύστερα από σκέψη και δεν τείνει πουθενά. Αφού λοιπόν σύμφωνα με το συλλογισμό του Αριστοτέλη η αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη, η οποία τέχνη στοχεύει στο μέσο στα έργα της, τότε και η

αρετή που είναι ανώτερη από την τέχνη (ή δ' αρετή πάσης τέχνης ακριβεστέρα καί ἀμείνων ἐστίν ὥσπερ καί ἡ φύσις) και αυτή πολύ περισσότερο θα έχει στόχο της το μέσο (τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική). Με τον όρο «αρετή» από δω και πέρα νοείται η ηθική αρετή γιατί αυτή σχετίζεται με συναισθήματα και πράξεις, («αὕτη γάρ ἐστὶ περὶ πάθη καὶ πράξεις») και μόνο σ' αυτά μπορούμε να διακρίνουμε το στοιχείο της υπερβολής, της ἔλλειψης ή του μέσου («ἐν δὲ τούτοις ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον») και με τον όρο «μέσο» το μέσο προς ἡμᾶς, που καθορίζεται με υποκειμενικά κριτήρια.

B.3.

Ερώτηση εισαγωγής

«Η ψυχή του ανθρώπου κατά τον Αριστοτέλη αποτελείται ηθικές και διανοητικές» σελ. 152-153 σχολ. Βιβλίου.

B. 4.

ἀναλογία λογογράφος, λεξικό

ληπτέον λαβή, λήμμα

αἵρεῖται αρχαιρεσίες, διαίρεση

ἄγουσα αγωγή, ἄξονας

προσθεῖναι προσθήκη, θετός

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ.

Εγώ λοιπόν, όσο μπορούσα καλύτερα, τον έχω κατηγορήσει, γνωρίζω όμως καλά ότι άλλοι από τους ακροατές απορούν (μ' αυτό), πως κάποτε μπόρεσα να φανερώσω με τόση ακρίβεια τα αδικήματά τους, αυτός όμως γελάει σε βάρος μου, επειδή δεν έχω πει το μεγαλύτερο μέρος των αδικημάτων που υπάρχουν σ' αυτούς (που έχουν διαπράξει).

Εσείς λοιπόν αφού αναλογιστείτε και όσα έχουν ειπωθεί και όσα έχουν παραλειφτεί, πολύ περισσότερο να καταδικάσετε τον ίδιο αφού θυμηθείτε ότι από τη μια είναι ένοχος για την εγγραφή καταγγελία, και ότι είναι από την άλλη μεγάλη ευτυχία να απαλλαγεί η πόλη από τέτοιου είδους πολίτες.

Ανακοίνωσε λοιπόν σ' αυτούς τους νόμους και τους όρκους και την καταγγελία.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΑΡΟΛΑ

Γ. 1.

- α. καταγελᾶ: καταγελῶεν
εἶρηκα: εἶπετε
ἐξευρεῖν: ἐξευρίσκειν
καταψηφίσασθε: καταψηφιοῦνται
παραλελειμμένα: παραλέλειπται
- β. τούτων = ταύταις
ἁμαρτήματα = ἁμαρτήμασι
μᾶλλον = μάλα
μεγάλη = μεγίστας
πόλει = πόλι

Γ. 2.

- α. των ἀκρωμένων = επιθετική μετοχή, γενική διαιρετική από το «ἄλλοι»
ἐξευρεῖν = αντικείμενο στο ἐδυνάμην, τελικό απαρέμφατο
τούτων = γενική υποκειμενική στο ἁμαρτήματα
αὐτοῦ = αντικείμενο στο καταψηφίσασθε
ἐνθυμηθέντες = χρονική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του καταψηφίσασθε, δηλαδή το «Ἑμεῖς» ως μετοχή αορίστου δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν
τοιούτων = επιθετικός προσδιορισμός στο πολιτῶν
- β) **ἐδυνήθην:** ανήκει στην πρόταση: «ὅπως ἁμαρτήματα», η οποία είναι δευτερεύουσα ονομαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση, κρίσεως καταφατική. Εισάγεται με το αναφορικό επιρρημα «ὅπως» και ἄρα είναι μερικής αγνοίας, εκφέρεται με οριστική «ἐδυνήθην» και δηλώνει κάτι το πραγματικό. Συντακτικά λειτουργεί ως επεξήγηση στο εννοούμενο ως αντικείμενο του ρήματος θαυμάζουσι «τοῦτο» (επειδὴ χωρίζεται με κόμμα από την πρόταση εξάρτησης) ή απλά αντικείμενο στο θαυμάζουσιν.

εἶρηκα: ανήκει στην πρόταση «ὅτι οὐδέ κακῶν», η οποία είναι δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, κρίσεως αποφατική, ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας. Εισάγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο «ὅτι», καθώς προηγείται το ψυχικού πάθους ρήμα «καταγελᾶ» και δηλώνει αντικειμενική αιτιολογία. Εκφέρεται με οριστική, φανερώνει κάτι το πραγματικό.